

Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky
Správa slovenských jaskýň, Liptovský Mikuláš

PROGRAM ZÁCHRANY
Kraľovianska horná jaskyňa v Sokole

Spracoval: Pavol Staník, Ing. Peter Gažík

Liptovský Mikuláš, 2016

1. Súčasný stav prírodnej pamiatky

1.1. Vyhodnotenie doterajšej ochrany prírodnej pamiatky

1.1.1. Východiskové údaje

a) Základné údaje

Podľa § 24 zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny (ďalej len „zákon“) sú všetky jaskyne na území Slovenska prírodné pamiatky. V jaskyniach platia osobitné zákazové ustanovenia, ktoré určuje § 24 ods. 4 a 5 zákona. Všetky jaskyne sú podľa Ústavy Slovenskej republiky vo vlastníctve štátu a štátna ochrana prírody, Správa slovenských jaskýň ako odborná organizácia Ministerstva životného prostredia SR zabezpečuje starostlivosť a ochranu jaskýň na celom území Slovenskej republiky.

Kraľovianska horná jaskyňa v Sokole (Rcis 1627) sa nachádza v geomorfologickom celku Veľká Fatra, v podcelku Šípka Fatra, v katastrálnom území obce Kraľovany. Vchod do jaskyne východnej orientácie o rozmeroch 6 x 1,4 m sa nachádza v nadmorskej výške 512 m, v hornej časti starého lomu v Sokole. Z hľadiska vývoja sa jedná o fluviokrasovo-koróznú jaskyňu dlhú 437 metrov s deniveláciou 37 metrov. Významná je hlavne z geologického a geomorfologického hľadiska. Jej priestory využívajú ako zimovisko netopiere.

b) Podmienky ochrany

V zmysle § 24 ods. 4 zákona je **zakázaná činnosť** uvedená v bodoch nasledovne:

- a) vstúpiť alebo inak preniknúť do nej; zákaz sa nevzťahuje na vstup alebo iný prienik v súvislosti s výkonom štátneho dozoru alebo inej kontrolnej činnosti, s výkonom činnosti spojenej so zabezpečovaním odbornej starostlivosti o jaskyňu a jej ekosystémy, ak túto činnosť vykonáva alebo obstaráva organizácia ochrany prírody, na vstup do sprístupnenej jaskyne podľa odseku 15 a na vstup do verejnosti voľne prístupnej jaskyne podľa odseku 18,
- b) poškodzovať a ničiť chemickú a mechanickú výplň jaskyne, biotopy živočíchov a ostatné zložky a prvky jaskynného ekosystému,
- c) zbierať nerasty a skameneliny, archeologické nálezy, paleontologické nálezy a ich časti, chytať alebo usmrtiť živočíchy,
- d) vykonávať činnosť meniacu stav vodných tokov, jazier a miest presakovania zrážkových vôd,
- e) vykonávať technické geologické práce, banskú činnosť a činnosť vykonávanú banským spôsobom,
- f) skladovať alebo vyrábať priemyselné výrobky, poľnohospodárske produkty a iné materiály,
- g) táboriť, bivakovať alebo zakladať oheň,
- h) vpustiť alebo ustajniť hospodárske zvieratá alebo domáce zvieratá,
- i) organizovať telovýchovné, športové alebo kultúrno-výchovné podujatie, ako aj iné spoločenské podujatie prístupné verejnosti,
- j) znečisťovať podzemné priestory,
- k) rušiť pokoj a ticho,
- l) umiestniť stavbu,
- m) umiestniť reklamné alebo propagačné zariadenie, informačnú tabuľu neslúžiacu na ochranu jaskyne alebo robiť reklamu na vstup do nesprístupnenej jaskyne.

V zmysle § 24 ods. 5 zákona v jaskyni sa **súhlas** orgánu ochrany prírody vyžaduje na:

- a) zriadenie výskumnej stacionárnej stanice alebo výskumnej plochy,

- b) sprístupnenie a prevádzkovanie jaskyne alebo jej časti na kultúrno-výchovné účely, liečebné účely a na iné verejné sprístupnenie (ďalej len „sprístupnenie jaskyne“),
- c) vykonávanie prípravy alebo výcviku a s nimi súvisiacich činností ozbrojenými zbrojnými, ozbrojenými silami, v oblasti civilnej ochrany, Hasičským a záchranným zborom, alebo zložkami integrovaného záchranného systému,
- d) inštaláciu alebo použitie zariadenia na svetelné a hlukové efekty, najmä na ohňostroj, laserové zariadenie, intenzívny svetelný zdroj, reprodukovanosú hudbu,
- e) nakrúcanie filmu.

Výnimky z podmienok ochrany:

Oblasťná jaskyniarska skupina Orava má platné rozhodnutie KÚŽP v Žiline č. 2011/00141-9/Tru zo dňa 29. 4. 2011 na speleologickú činnosť na území NP Veľká Fatra. Výnimka platí do 30. 4. 2017.

c) Charakteristika prírodných hodnôt

Po geologickej a geomorfologickej stránke sú jaskyne v Sokole vrátane **Kráľovianskej hornej** vytvorené v strednotriasových gutensteinských vápencoch chočského príkrovu. Západnú časť ostrohy Kraľovianskeho meandra budujú triasové dolomity chočského príkrovu. Intenzívne skrasovatenie karbonátov v ostrohe Kraľovianskeho meandra spôsobili vody prenikajúce z riečiska Váhu a alochtónneho potoka tečúceho z bočnej dolinky spod Suchého vrchu (1267 m n. m.). Z hľadiska genézy vznikli jaskyne rozpúšťaním vápencov najmä vo freatických podmienkach, sčasti sa remodelovali v epifreatických podmienkach pozdĺž hladiny podzemnej vody. Na základe výškovej polohy sa predpokladá, že vyššie položené jaskyne horizontálneho charakteru, medzi ktoré patrí aj Kraľovianska horná jaskyňa v Sokole, vznikli v strednom a vrchnom pleistocéne v závislosti na fázach zahlbovania doliny Váhu.

Kraľovianska horná jaskyňa v Sokole je dlhá 437 metrov pri prevýšení 37 metrov. Priebeh jaskynných chodieb má značne nevyrovnaný profil, paralelné zlomy a pukliny predisponovali smerovanie i tvar chodieb, horizontálna riečna modelácia tu zohrala menšiu úlohu ako v prípade blízkych jaskýň Ľudmila a Kraľovianska jaskyňa v Sokole. Hneď za vchodom jaskyňa strmo stúpa nízkymi a úzkymi chodbami do šikmo uklonených priestorov Cintorína a Veľkej siene. Z nich vybiehajú mnohé menšie odbočky s podobným charakterom. Iný charakter majú horizontálne priestory jaskyne objavené v roku 2015 – Sieň pagod a Kostnica, s relatívne rovným dnom a výškou takmer 7 metrov, ktoré sú výrazným miestom skrasovatenia so stretávaním rôznych smerov.

V Kraľovianskej hornej jaskyni sa nachádza bohatá sintrová výzdoba zastúpená hlavne stalaktitmi, stalagmitmi, stalagnátmi vysokými až 2 metre, sintrovými pagodami, sintrovými nátekmi, záclonami a v menšej miere sintrovými jazierkami.

Z biospeleologického hľadiska jaskyňa doposiaľ nebola podrobne sledovaná. V kontaktnej vchodovej zóne jaskyne boli pozorovaní zástupcovia dvojkrídlovcov (Diptera), ulitníkov (Gastropoda) a roztočov (Acarina). V neďalekej Kraľovianskej (strednej) jaskyni v Sokole bol na hladine jazierok zachytený troglobiontný chvostoskok *Deuteraphorura kratochvili*, ktorý je viazaný len na jaskyne Západných Karpát, ako aj širšie rozšírené druhy chvostoskokov v jaskyniach Európy *Pygmarrhopalites pygmaeus* a *Megalothorax minimus*. Je pravdepodobné, že výskyt týchto druhov bude potvrdený aj na hladine jazierok v samotnej Kraľovianskej hornej jaskyni (Višňovská a Papáč, 2014). Z pozorovaní chiropterológov

vyplýva, že ju v zimnom období navštevujú netopiere. Ako hibernujúce druhy boli pozorované netopier veľký (*Myotis myotis*), podkovár malý (*Rhinolophus hipposideros*) a netopier ostrouchý (*Myotis blythii*), v prechodnom období sa tu zistil aj netopier vodný (*Myotis daubentoni*).

1.1.2. Časový prehľad vykonaných opatrení

Kraľovianska horná jaskyňa v Sokole bola objavená pri ťažobnej činnosti v lome v 50. rokoch 20. storočia. Jej priestory následne opísal Bukovinský v 60. rokoch minulého storočia a zameral Brodňanský s kolektívom. Vchod do jaskyne bol v minulosti uzavretý, bohužiaľ vandali uzáver zničili. V roku 2014 v rámci hodnotenia krasového územia Kraľovianskeho meandra z hľadiska výstavby diaľnice D1 v úseku Turany – Hubová, bola Kraľovianska horná jaskyňa zameraná pracovníkmi Správy slovenských jaskýň. Pri tejto činnosti došlo k významnému objavu nových jaskynných priestorov. Týmto sa jaskyňa stala najväčšou a najvýznamnejšou jaskyňou tohto územia. V rokoch 1997 – 1999 tu vykonali chiropterologický prieskum Bobáková a Hapl (2002), od roku 2003 realizuje monitoring Flajs (2013).

1.1.3. Zhodnotenie súčasného stavu

Kraľovianska horná jaskyňa v Sokole je najväčšou a najvýznamnejšou jaskyňou krasového územia Kraľovianskeho meandra. V roku 2014 boli objavené nové časti jaskyne s bohatou sintrovou výzdobou. Z hľadiska zachovania celého biotopu jaskyne navrhujeme jaskyňu uzatvoriť.

1.2. Faktory a príčiny ohrozenia chráneného územia

Vchod je známy miestnemu obyvateľstvu ako aj širokej jaskyniarskej verejnosti. Preto je jaskyňa často navštevovaná a hrozí poškodenie jej priestorov, sintrovej výzdoby a živočíchov žijúcich v jaskyni.

1.3. Zhodnotenie vzťahu k územno-plánovacej dokumentácii regiónu a k dotknutým obciam

Územno-plánovacia dokumentácia pre obec Kráľovany nie je v rozpore s predkladaným programom záchrany.

Územím ostrohy Kraľovianskeho meandra je plánovaná trasa modifikovaného variantu V1 diaľnice D1 Turany – Hubová.

2. Opatrenia na odstránenie príčin ohrozenia

2.1. V oblasti legislatívy

V súčasnosti nie je potrebná legislatívna úprava opatrení realizovaných v chránenom území.

2.2. V oblasti praktickej starostlivosti

Vchod do Kraľovianskej hornej jaskyne je známy miestnemu obyvateľstvu, v súčasnosti je bez funkčného uzáveru. Pri pohybe nepovolaných návštevníkov v jej priestoroch môže dôjsť k narušeniu ekosystému jaskynných priestorov. Z tohto hľadiska navrhujeme výrobu a osadenie nového mrežového uzáveru jaskyne s ponechaním vhodného vletového otvoru pre netopiere.

2.3. V oblasti monitoringu

Po vykonaných opatreniach zo strany Správy slovenských jaskýň, a to najmä v oblasti praktickej starostlivosti a monitoringu, je predpoklad, že v budúcnosti dôjde k zlepšeniu kvality celého ekosystému Kraľovianskej hornej jaskyne. Navrhujeme v dvojročnom trvaní monitorovať predmetné krasové územie 1-krát mesačne, a to dvomi členmi speleologickej strážnej služby. Ďalej navrhujeme monitorovať priestory jaskyne a príľahlých krasových lokalít z hľadiska výskytu zimujúcich netopierov.

2.4. V oblasti výchovy a spolupráce s verejnosťou

Je potrebné oboznámiť verejnosť o hodnotách a zraniteľnosti tejto jaskyne. Túto činnosť môžu vykonávať odborní pracovníci Štátnej ochrany prírody ako aj členovia speleologickej strážnej služby.

2.5. Harmonogram opatrení (termíny, náklady a zodpovednosť za realizáciu)

Lokalita č.:	Názov:	Typ opatrenia:	Finančná čiastka (bez DPH) a zdroj:	Rok realizácie:	Zodpovedná organizácia:	Poznámka:
1	Kraľovianska horná jaskyňa v Sokole (Veľká Fatra)	1. Výroba a inštalácia uzáveru vo vchode jaskyne	3835,- €	2018	ŠOP SR – SSJ	
		2. Monitorovanie jaskyne a stavu uzáverov speleologickou strážnou službou	1200,- € (600€/rok/2 strážcovia)	2017 – 2018	ŠOP SR – SSJ	Monitoring zabezpečený členmi speleologickej strážnej služby
		3. Chiropterologický monitoring	500,- €	2017 – 2018	ŠOP SR – SSJ	

3. Závěrečné údaje

3.1. Použité podklady a zdroje informácií

- Bella, P. – Herich, P. – Staník, P. (2014). Závěrečná správa hodnotenia krasového územia Kraľovianskeho meandra z hľadiska výstavby diaľnice D1, archív Správy slovenských jaskýň
- Bella, P. – Hlaváčová, I. – Holúbek, P. (2007). Zoznam jaskýň na Slovensku. Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, Liptovský Mikuláš, 1–364.
- Bobáková, L. – Hapl, E. (2002). Zimoviská netopierov Veľkej Fatry. Vespertilio, 6, 303–309.
- Brodňanský, J. (1969). Kraľovianska Horná jaskyňa v Sokole. Slovenský kras, 7, 87–88.
- Brodňanský, J. (1970). Podzemné krásy Oravy. Krásy Slovenska, 47, 6, 268–269.
- Flajs, T. (2013). Výsledky sčítaní netopierov na zimoviskách na území Národného parku Malá Fatra (2003 – 2014). Zborník Oravského múzea, 30, 311–322.
- Herich, P. (2014). Jaskyne masívu Sokola v Kraľovianskom meandri. Spravodaj SSS, 10–21.
- Višňovská, Z. – Papáč, V. (2014). Odborná správa z biologického prieskumu Kraľovianskych jaskýň. Manuskript, archív Správy slovenských jaskýň, Liptovský Mikuláš, 1 s.
- Zákon o ochrane prírody a krajiny č. 543/2002 Z. z.

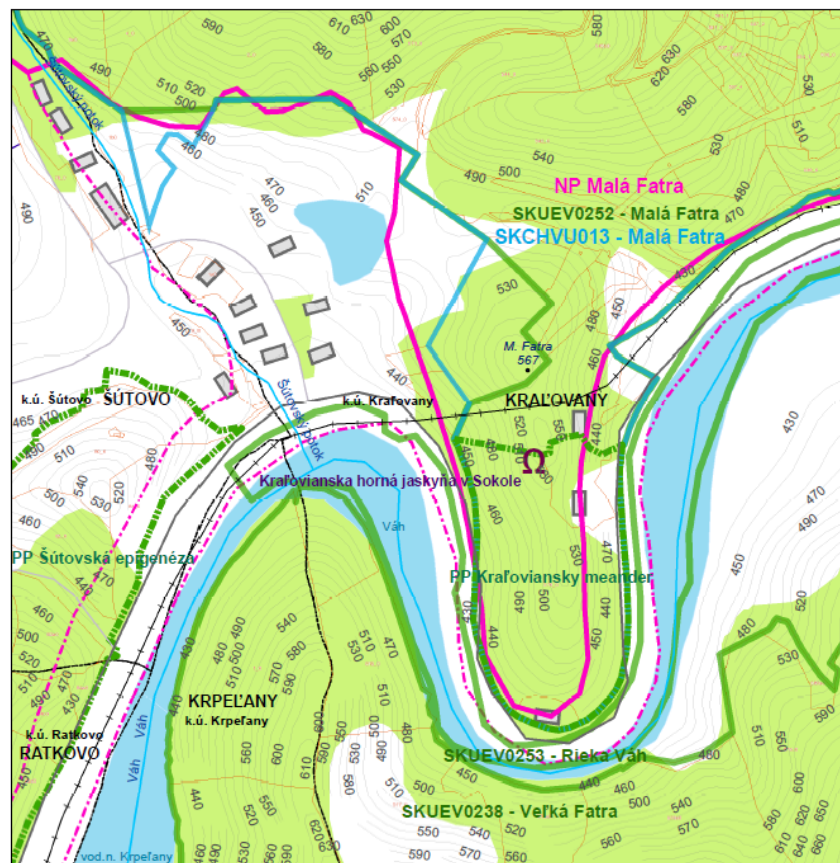
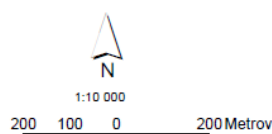
4. Prílohy

4.1. Mapa priestorového rozčlenenia chráneného územia s lokalizáciou navrhovaných zásahov podľa katastrálnych a lesníckych máp

Mapa lokalizácie prírodnej pamiatky Kraľovianska horná jaskyňa v Sokole

Legenda

- Jaskyne
- MCHU
- Natura 2000 CHVU
- Natura 2000 UEV
- ochranné pásmo NP
- národný park
- Jednotky priestorového rozdelenia lesa
- ku

4.2. Prehľad foriem vlastníctva podľa druhov pozemkov

Jaskyne sú vo vlastníctve Slovenskej republiky a spravuje ich Štátna ochrana prírody, Správa slovenských jaskýň v Liptovskom Mikuláši. Vchod do Kraľovianskej hornej jaskyne v Sokole sa nachádza v katastrálnom území Kraľovany, na pozemku parcelné číslo 525/1 KN registra "C", druh pozemku - lesné pozemky, list vlastníctva nezaložený.

